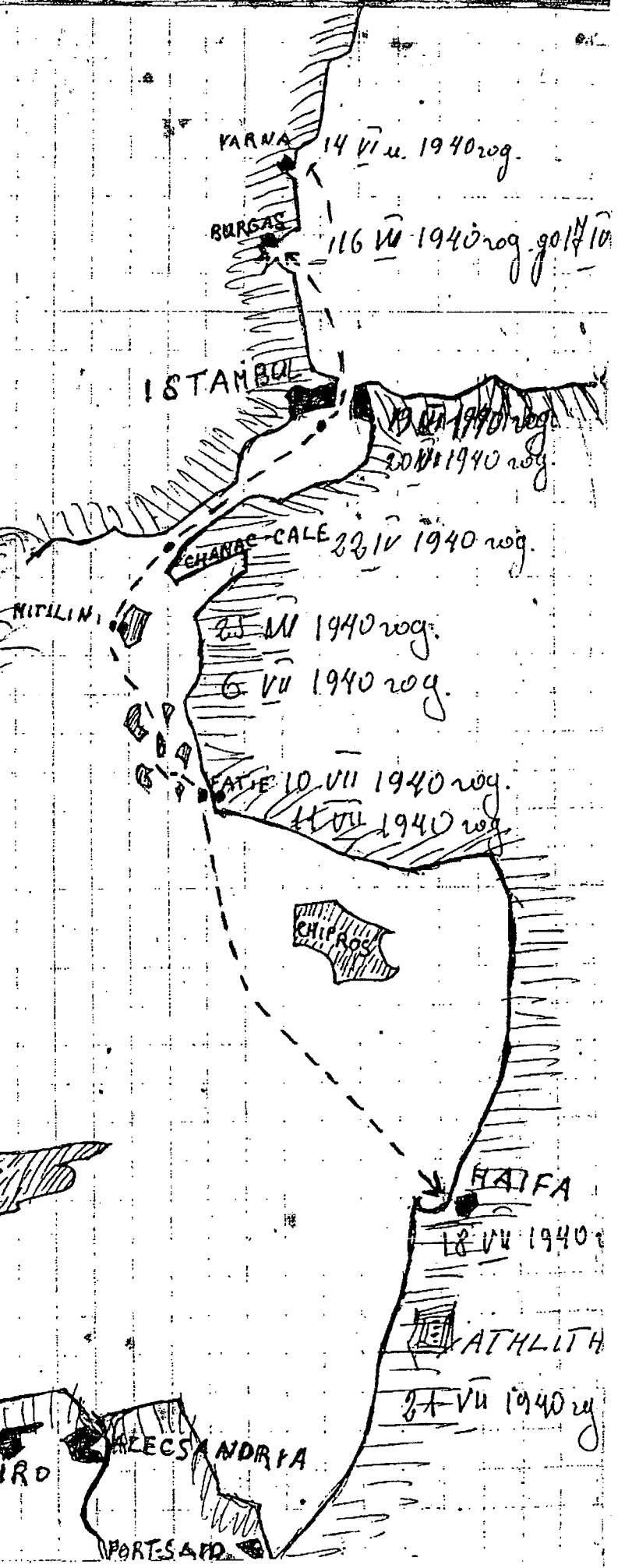
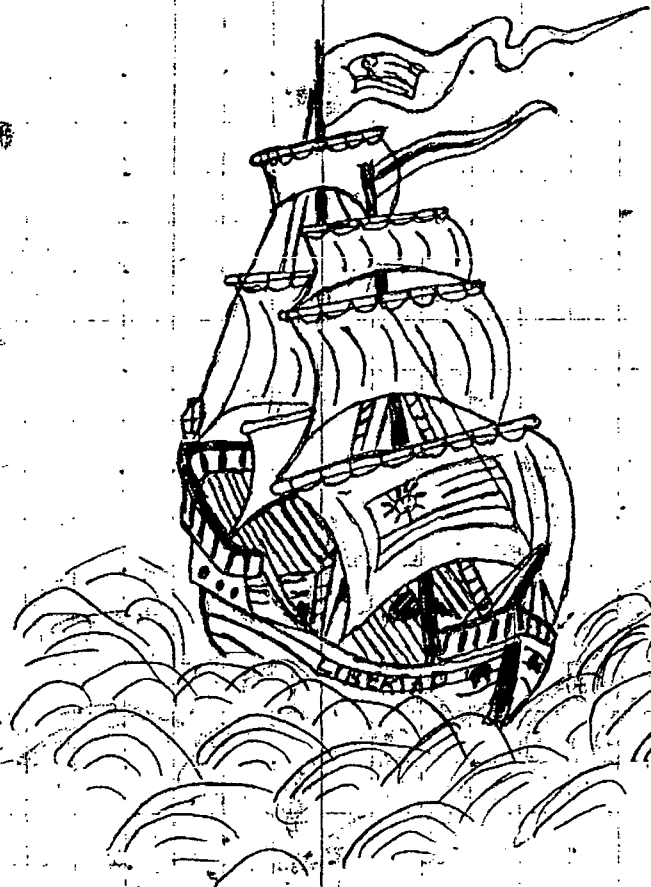

מסעה של ספינת המעפילים "ליברטאד"
מבולגריה, בחודשים יוני-יולי 1940

ליכרונותיו של המעפיל בנימין כלא,
כפי שנרשמו על ידו ביומן שכתב לצמח
מסק כלא ימי המסע, נמשך 34 ימים.
היומן נרשם במלון אחיתי בשפה הבלגרית.
ביום ה-50 למדינת ישראל, תירכס מר
כלא את היומן עבור מסכתו וצאצאיו.

בסוף היומן הימי, סיכום ליכרונותיו של
מר כלא, משהייתו במסק שנה שלמה
במחנה המעצר הבריטי בעתאית.

CRIT

לכבוד 50 שנה למדינת ישראל

לבני משפחתי, אשתי בני וכלותי, לנכדי, לגיסתי רחל כלב, הבנים הכלות והנכדים שלה, לגיסתי חיה, לבנות שלה ולנכדים. לילדים ולנכדים של אחיותיה של אשתי, לחברים ידידים ומכרים.
שלום רב לכם!

לכבוד חג ה-50 של מדינת ישראל החלטתי לרשום את קורות חיי וקורות משפחתי ובעקבות התרומה של משפחתי ליובל זה. כידוע לכם יש בידי יומן ההפלגה מבולגריה לישראל ב-1940. היומן הנ"ל נכתב כמעט יום יום בזמן ההפלגה וכמובן נכתב בשפה הבולגרית. חלק מכם אינם שולטים בשפה זו לכן החלטתי לנסות לתרגם את קורות אלה בעצמי. אבקש את סליחתכם אם הניסוח אינו ספרותי דיו. למרות זאת דבר אחד חשוב במיוחד - כל הסיפור אמת.

לפני שאני מתחיל לתרגם את היומן יש ברצוני להקדים מספר מילים על קורות המשפחה בבולגריה מה שתרגם רבות להפלגה ל"פלסטינה".
כשאני נותן לעצמי דין וחשבון על תרומת משפחתי להקמת מדינת ישראל אני חייב לציין שיש שלוש דמויות במשפחתי שיש להן קשר ישיר וגם עקיף להקמת מדינת ישראל.

ראשית לאבי היה בסופיה, בירת בולגריה, בית מלאכה וחנות לכפפות עור. מסיבות שונות אבי נאלץ לחכור את בית המלאכה והחנות. לאבי היתה אזרחות ספרדית ודרכון ספרדי. כתוצאה מרדיפות היהודים באותה תקופה בעקבות בגרמניה קיבל אבי צו לצאת מבולגריה ובמשפחה הוחלט לנסות להגר לפלסטינה.

משפחתי היתה מורכבת מאבא, אמא, אני הבן הבכור ואחי אברהם שהיה צעיר ממני בארבע שנים. כמקובל באותה תקופה התגוררה אצלנו גם סבתא סולטנה, אמא של אבא. לאחר ההחלטה להגר, בקשה סבתי להצטרף להפלגה יחד איתנו. לאבי היה ברור שקשה לקחת אישה זקנה שהיתה כבר בת יותר מ-70 למשא מפרך ומסוכן זה. לכן לאחר התלבטות קשה החליט אבי להשאיר את אימו בבולגריה אצל אחותו, דודתי אסתר אשר התגוררה בעיר פלובדיב. החלטה קשה לא? כאשר אני נזכר בסבתא ברגעים קשים אלה, המצפון אינו נותן לי מנוח ורחמים מציפים אותי, לכן אני מציין את ההחלטה להשאיר את סבתא בבולגריה בכדי לאפשר לנו, הדוד הצעיר, להגר לפלסטינה, בכדי שנוכל לעזור בהקמת מדינה לעם היהודי. החלטה קשה וכואבת שסבתי ללא כוונה גרמה בעקיפין להקמת המדינה לעם היהודי.
כעבור מספר שנים נודע לי גורלה המר. הבעל של דודתי הוציא אותה מביתו ושכר לה חדר קטן, זמן לא רב לאחר מכן הסבתא נפטרה ממחלה קשה.

אני ומשפחתי נמצאים בעיר הנמל הבולגרית בשם ורנה. עומדים לעלות על ספינת מעפילים בשם "ליברטד" בשעה 24:00. דקות לפני הפלגת הספינה נוקש נציג ועד יהודי ורנה והציע לאבי לרדת מהספינה, כמובן ביחד איתנו, ולא להשתתף בהפלגה זו. הנציג הנ"ל סיפר לאבי על הסכמת השלטונות הבולגרים לאפשר לנו לרדת. כאן אני שואל את עצמי: מה היה צריך אבי לעשות? אם נעלה על הספינה זה יכול להיגמר באסון נורא למשפחתו או שעדיף לרדת ולא להסתכן בנסיעה מפוקפקת כזו. בפני אבי עמדה דילמה קשה ביותר והיה עליו להחליט תוך מספר שניות מה לעשות. אינני מקנא באבי בסיטואציה הזו. יכול להיות שחינוכו הציוני והלמיהה לישראל גברו עליו

באותם רגעים גורליים ולבסוף החליט לעלות לספינה ולהפליג. כאן אני ודצה לומר שבמסגרת המשפחה מגיע לאבא הוקרה על תרומתו להקמת מדינת ישראל. המדינה הוכרזה בכ"ט בנובמבר 1947, אבל הבסיס להקמתה קשור להחלטות כאלה, כמו החלטתו של אבי וגם של מאות רבים של אבות ואמהות בתוך העם היהודי.

את הדמות השלישית מתוך משפחתי, דמות שתרמה להקמתה והגנתה של מדינת היהודים היא דמותו של אחי הצעיר אברהם ז"ל. לאחר הקמתה היה צריך להגן על המדינה. הדבר קשור ביציאה למילואים של דוב האזרחים לעתים די קרובות. אחי קיבל צו התייצבות לשרות מילואים ובעת מילוי תפקידו נהרג יחד עם עוד ארבעה חיילים.

התקריט קרתה ב- 13.2.1963. באותו יום אני עבדתי בחברת החשמל בתחנת הכוח רידינג. עבדתי במשמרת לילה. בבוקר לפני גמר המשמרת הוחלפתי ע"י חבר אשר הביא עיתון, זה היה "הארץ". הדף הראשון התפרסמה הודעה על מותם של חמישה חיילי צה"ל במסגרת מילוי תפקידם. הדבר קרה ליד באר-שבע. קראתי את ההודעה ואין לי הסבר שבמקום לנסוע הביתה לישון, נסעתי לקצין העיר בת"א, ושם התברר לי גודל האסון, כשהודיעו לי על מותו של אחי. מאז בכל יום עצמאות אני מרגיש את חסרונו של אחי ותחושה זו גודלת במהלך השנים. השבוע בערוץ הראשון היה ראיון עם אהוד מנור. גם הוא אח שכול. בעת הזכרת שמו של אחיז ראיתי דמעות בעיניו ואז הזדהתי בכל לבי אתו.

עד כאן ההקדמה שרציתי לספר על קורות משפחתי וכעת אני מתרגם את היומן של הפלגת הספינה "ליברטד" מבולגריה לחיפה עם עוד 350 מעפילים.

האודיסייה של ספינת המעפילים "ליברטד"

יום רביעי 13.6.1940 בשעה 22:00 הספינה בעלת 160 טון בשם "ליברטד" מפליגה תחת דגל אורוגואי מתכוננת להפליג מעיר הנמל ורנה שבבולגריה לפלסטינה. על סיפונה נמצאים 350 מעפילים מהם כ- 80 ילדים וכ- 10 זקנים. איתנו מפליגים כ- 80 יהודי הונגריה. עד לשעה 01:30 נגמרת הטעינה ולמחרת בבוקר בשעה 06:00 בתאריך 14.6.1940 עוזבים את נמל ורנה בדרך לאיסטנבול מתקלקל המנוע ולמרות כל המאמצים לתקנו לאחר יומיים בים השחור הפתוח אנו נאלצים להיכנס לנמל בורגז שבבולגריה. בתקווה לתקן את המנוע ואולי להוריד מספר אנשים לשם הקלת הצפיפות. הספינה דחוטה עד אפס מקום. בני אדם נאלצים ללון על העוגן ועל הסיפון. המילה אחת כל מקום פנוי, תפוס. אנשי הצוות הם: רב-החובל שיקוב, מלח ראשי קוליו וטכנאי מנוע ליובן. כל השלושה לא יהודיים. חוץ מצוות זה יש לנו חמישה חברים צעירים מעפילים והם: מוני גטניו, ברוך (לא זוכר שם משפחה), ז'אקו בנבשת, ז'אן טבן וברטו אלדג'ס. כל הקבוצה הנ"ל יחד אתי היינו כמעט שנה בעיר הנמל ורנה בהמתנה לנסיעתנו לפלסטינה. עלינו גם הוטלה המשימה לשמור על הספינה טרם ההפלגה.

בתאריך 16.6.1940 יום א' שעה 16:00 אנו בנמל הבולגרי בשם בורגז, ממתינים לתיקון המנוע.

יום שני 17.6.1940 מתעוררים בתקווה ומתחילים "להתרגל" למצבינו החדש. מספקים לנו מים ומזון בסיסי. המנוע לא מתוקן והמזון גרוע ביותר.

אנו מתחלקים לקבוצות, לכל קבוצה יש מדריך המטפל באספקת המזון ובכל מיני בעיות הקשורות בבני האדם. אני הייתי מדריך כזה, השתדלתי לטפל בקבוצה שלי לפי מיטב יכולתי.
המטבח כולל שני סירים ענקיים. הטבח הוא יהודי מרוסיה. בתפריט היה בבוקר גבינה בולגרית וספל תה. בצהרים אוז וזשעוועית יבשה ובערב שוב גבינה בולגרית וספל תה.

ב- 17.6.1940 בשעה 10:30 אונית מלחמה בולגרית בשם "סוה רקובסקי" נקשרת אלינו ובלוויה של עוד אוניות מלחמה בשם "האמיץ" גוררים אותנו מחוץ לנמל. נשמעים מחאות וקריאות של ילדים. נודע לנו שבעיר בורגז שמעו את הצעקות הנ"ל. רב-החובל של אחת האוניות הבולגריות הגוררות אותנו מבטיח שיוביל אותנו עד לגבול הימי של טורקיה. כעבור שעה האוניה הגוררת אותנו מאחלת לנו דרך צלחה ועוזבת אותנו בים הפתוח. הים גועש וסוער ואנשים מתחילים להקיא. הספינה מתקדמת רק בעזרת מפרשים.

יום שלישי 18.6.1940 הים סוער. נוסעים בתקווה שבאיסטנבול יתוקן המנוע. כל הניסיונות לתקן את המנוע בכוחות עצמנו אינו מצליח. המים והמזון חסרים אבל גם אין תאבון.

יום רביעי 19.6.1940 אנו לפני מקום בטורקיה בשם "קרה בורנו" המקום מפורסם ביותר בעיקר בגלל הזרימה החזקה בים ולכן ידוע כמסוכן לאוניות. למרות זאת עוברים את הקטע בהצלחה רק בעזרת המפרשים. בשעה 18:00 נכנסים לבוספורוס. כולנו מאוד שמחים ועולים על הסיפון, מתקרבים למקום בשם "קאוקה". מתקרבת סירת מנוע בודקים את הניידת והם בסדר. מספרים על מצבינו, מבקשים מים ומזון וגם תיקון המנוע. מבטיחים לקיים את בקשתנו ואנו מאוד מרוצים. בשעה 19:00 גוררים אותנו למקום בשם "סראיבורנו" הנמצא ליד איסטנבול. לפנינו מתגלה מראה נהדר. צמחיה גדולה משני הצדדים של הבוספורוס. בתים ציוריים על גבהות ואלפי נורות חשמל נוצצות ברקע. עוברים דרך הדלתות הישנות של איסטנבול. כמובן כעת כל המבנים הנ"ל ישנים והרוסים בחלקם. כאן המקום הצר ביותר בין שתי הגדות של הבוספורוס. סביב לני שטים סירות קטנות וכלי שיט גדולים יותר. ברקע נראית איסטנבול כשאלפי נורות חשמל נוצצות והופכות את העיר לבמה ענקית. כולנו מאוד מרוצים ומתכוננים ללון את הלילה בתקווה שלמחרת יתוקן המנוע.

יום חמישי 20.6.1940 בשעה 09:00 מתקרבת סירת מנוע וקצין משטרת טורקיה מודיע שעלינו לעזוב את הבוספורוס ולהמשיך בדרכינו. מובטח לנו שבקצה הדרדנלים יתוקן המנוע ויספקו לנו מים ומזון. בשעה 12:00 מתקרבת גוררת גדולה, קושרים את הספינה ויוצאים לים הפתוח. לפני שנפרדים מאיתנו מספקים לנו מים ושתייה. אנו שוב בים הפתוח. הפעם זה ים השיש. הים שקט והרוח מתאימה. אנו בדרך ל"גלופולי".

21.6.1940 מצב הרוח טוב, מתחילים לשיר שירים בלאדינו ושירים בולגרים. כמובן שהמעפילים מהונגריה שרים בהתאם לשפה שלהם.

שבת 22.6.1940 ממשיכים בהפלגה בכוון למקום בשם "צ'אקאלה" ובשעה 07:00 אלו לפני גלופולי. הטכנאי ליובן מצליח לתקן את המנוע ואנו ממשיכים בשיט במרתון כשלוש שעות. עוברים את הדרדנלים ולעינינו מתגלים מראות של טבע יפה. בשעה 16:00 מגיעים למקום בשם "צ'אקאלה" מתקרבות

שלוש סידרות מנוע עם הספקת מזון ומים. מקבלים 2600 כיכר לחם, סוכר, זיתים, גבינה קשה בשם קשקבל, גבינה בולגרית, תרופות בסיסיות, סבון ועוד. כמובן גם מים לשתייה. כולנו מאוד מרוצים ושמחים. ב- 17:30 באותו יום עוזבים את הדרדנלים ונכנסים לים השני אבל ללא מנוע מתוקן.

LEGBOS פ"א פ"א

יום ראשון 23.6.1940 שטים לכוון האי היווני בשם "מיטילין" הרוח נושבת בכוון הנגדי ולכן אין כמעט התקדמות. הוחלט לנסות להיכנס לאי הנ"ל ולנסות לתקן את המנוע. האנשים אינם מרגישים בטוב אבל אספקת המזון הנעשית ע"י מנהלי הקבוצות מרגיעה את הנוסעים. לי אישית היתה קבוצה מס' 7. דאגתי לספק את המצרכים לקבוצתי ולילדים חילקתי בסקוויטיים. מים לשתייה יש אבל מתחילים להרגיש את חום הקיץ.

יום שני 24.6.1940 יותר מ- 30 שעות נאבקים עם הרוח בכוון הנגדי שאינה מאפשרת לספינה להיכנס לנמל של האי. רב-החובל ואנשיו עושים מאמצים אבל ללא תוצאות. לבסוף מורידים סירה עם שלושה בחורים, זורקים להם חבל הקשור לספינה והם מנסים למשוך את הסירה בעזרת תתירה במשוטים. כמובן שכל המאמץ הנ"ל היה לריק. הבחורים חוזרים לספינה.

יום שלישי 25.6.1940 מתחילה רוח בכוון הנכון וסוף סוף אנו מצליחים להיכנס למפרץ בשם "זיגרי". בשעה 16:00 לעינינו מתגלה כפר קטן עם כ- 130 בתים כולם בסגנון וייחוד. מגיע פקיד, בודק ניירות, מאוד אדיב, מבטיח לקיים את כל דרישותינו.

יום רביעי 26.6.1940 בשעה 09:00 מבקר אותנו מוכתר הכפר ומנהל הנמל. הם מודיעים לנו שאנחנו יכולים להישאר במקום עד שנקבל אספקה ונתקן את המנוע. הכסף שהיה ברשותנו הוא מטבע בולגרי בשם "לבה" לשם החלפתו במטבע יווני בשם "דרכמות" נאלצנו להתקשר עם חברה בשם "קצקוליס". החברה הנ"ל מקומה בעיר הסמוכה בשם "מיטלן". השלטונות המקומיים הסכימו שרב-החובל בליווי של החבר סנטו (סנטו נבחר להיות המייצג אותנו בפני שלטונות בעיקר בגלל שליטתו בשפה האנגלית). ולכן סנטו ורב-החובל נוסעים לעיר הקרובה "מיטלן" ואנו מלווים אותם בעינינו עד שמכונית המסיעה אותם נעלמת.

יורד הערב, נשכבים לישון בהמתנה לחזרתו של סנטו. בלילה פורצת סערה וגשם חזק מרטיב את רוב האנשים בספינה. לכולנו ברור שאם היינו מאחרים במספר שעות להיכנס לנמל בוודאי שלא היינו מצליחים להישאר בחיים. למחרת הסערה פסקה, כולנו מצפים לחזרתו של סנטו. בשעה 21:00 הוא מגיע בלווי של טכנאי ומיד מתחילים לנסות לתקן את המנוע. כעבור מספר שעות מתברר כי המנוע אינו ניתן לתיקון בגלל מספר חלקים שבורים. הטכנאי נוסע עם חלקים אלו ואנו ממתינים בתקווה.

יש תסיסה בין הנוסעים. בוחרים ועד חדש וסנטו נבחר כיושב ראש

הועד.

באחד הימים מבקר אותנו מנהל הנמל יחד עם ארוסתו. אנו חייבים לו מאוד ושדים לכבודו מספר שירים וביניהם שיר ביוונית כשהסולנית היא אמא שלי.

שבת 29.6.1940 אנו כבר כ- 5 ימים במקום. מזג האוויר מצוין. ממתינים לתיקון המנוע. מגיע מנהל הנמל ומגיש מכתב לסנטו. במכתב כתוב שהטכנאים מבקשים 12,500 דרכמות עבור תיקון המנוע. סנטו מתקשר עם הקהילה

היהודית בסלוניקי עם בקשה לעמרה. לפנייה זו אין כל תשובה ולכן מחליטים לאסוף את הסכום הנ"ל בינינו. אחרי מאמצים רבים נאספו 21,000 לבה בולגרי. משתדלים להחליפם במטבע אנגלי. מתחילים ויכוחים והיוונים אינם רוצים לקבל מטבע בולגרי. סנטו מתקשר בטלפון לטכנאים ומצליח לשכנע אותם לקבל את הסכום הנ"ל במטבע בולגרי. ב- 10:30 סנטו נוסע בליווי של מנהל הנמל ומביא את הכסף לטכנאים.

יום ראשון 30.6.1940 שום דבר מיוחד, מים לשתיה נמצא בשפע. מספקים לנו כ- 300 גרם ליום ללא הבדל גיל. לכמות זו מתווספת גם 150 גרם תה כל בוקר. בספינה יש רדיו. שומעים את החדשות מרדיו סופיה.

1.7.1940 ועד המפליגים מתפטר ורב-החובל שיקוב נעשה "דיקטטור". גם היום המנוע אינו מתוקן. השלטונות של הנמל מרשים ל- 20 איש לרדת לחוף ל- 8 שעות. חלק מאנשינו מנצלים רשות זו ויורדים למנוחה קצרה. גם אני ניצלתי את הירידה לחוף. אבי נתן לי סכום כסף במטבע זר. קניתי בכסף זה פירות טריים, דברי מתיקה ועוד דברים קטנים.

יום שלישי 2.7.1940 החום בלתי נסבל. כולם מחזיקים מטפחות רטובות מסביב לראשים בשעות הצהריים. מקבלים מכתב חדש עבור סנטו ובו הודעה על חלקי המנוע החדשים שיגיעו בערב.

יום רביעי 3.7.1940 מותר להתרחץ בים. אבל רק למרחק של 15 מטר מהספינה. היום מגדילים את אספקת המים לשתיה ב- 160 גרם ליום. רב-החובל יורד לחוף ונפגש עם מנהל הנמל. הוא מודה לו מאוד על כל מה שעשה עוברינו.

יום חמישי 4.7.1940 החום ירד. בשעה 07:00 מתקרבת טירה עם שני טכנאים עם חלקי המנוע. השמחה רבה ותקוות להמשיך במסע גדולות. מתחילים בעבודה, מקווים שמחר נוכל לצאת שוב לדרך.

יום שישי 5.7.1940 מזג האוויר מצוין. מקבלים תה מהמטבח, בשעה 07:00 ממשיכים בתיקון המנוע. העבודה מתמשכת זמן רב כי מתגלים עוד תקלות. למראות זאת הטכנאים מבטיחים שיט של 2000 מייל ללא הפסקה. 11:00 סנטו ומנהל הנמל נוסעים לעיר "מיטלן" לשם גמר החשבונות.

שבת 6.7.1940 המנוע תוקן, הכל בסדר. המתנה לרב-החובל. מספקים לנו מים, המכלים מלאים. בצהריים קיבלנו ארוח קשה לעיכול וגם אין תיאבון. בשעה 13:30 מגיעים סנטו ורב-החובל. יחד אתם מגיע גם נציג של יהודי אתונה. האחרון מסייר בספינה, ומתרשם בצורה מרגשת ממראות עיניו. לאחר שהנ"ל מאחל לנו דרך צלחה ממלמל: "שאלוהים ישמור עליכם".

יום ראשון 7.7.1940 מקבלים את הניירת ובשעה 14:00 עוזבים את "זיגרי" כשכל האנשים בצעקות רמות "ניטו א לדה" שפירושו ביוונית- תחי יוון. כל המבטים מופנים לכווננו של הכפר הקטן אשר נתן לנו מקלט במשך כל-כך הרבה ימים. "לא נשכח את זה". עוזבים את המפרץ ונכנסים בים הפתוח המנוע פועל כשורה אבל זה לא לזמן רב. טוב שישנה רוח חזקה והמפרשים ממלאים את תפקיד המנוע.

יום שני 8.7.1940 הים מתחיל להיות סוער, האנשים מושפעים מהסערה, והרגשות לא טובות. מתקרבים לאי בשם "איינס". בגלל מזג האוויר הקשה אין תיאבון והמטבח אינו פועל. לאחר מאמצים רבים המנוע שוב מתחיל לפעול. אנו שטים בכוון לחוף הטורקי. בדרך אנו חוצים את "דודקנס" דרך האי "קוס". המנוע שוב לא פועל ואנו מתקדמים בעזרת מפרש אחד בלבד.

יום שלישי 9.7.1940 בשעה 04:00 אנו לפני האי "קוס" ולאחריו האי הגדול "רוזוס". יש חששות ממוקשים ימיים ויש גם חששות משלטונות מסוימים שעלולים לעצור אותנו, למרות כל הפחדים הללו הכל עובר השלום. האי "רוזוס" בעלטה מלאה וגם אין כל תנועה של כלי שיט בים. הדבר מוסבר במלחמה שפרצה בעת ההפלגה שלנו. אנו ממשיכים לעבר נמל טורקי בשם "פיטיל". המנוע שוב פועל בסדר.

יום רביעי 10.7.1940 בשעה 08:00 מזג האוויר טוב. מרחוק רואים את החוף הטורקי. בשעה 12:00 נכנסים לתוך המפרץ. המחזה המתגלה לעינינו מיוחד ומאוד יפה. איים קטנים בתוך צמחיה ירוקה. לאחר כשעה נתגלה לעינינו עיירה יפהפייה הבנויה בתוך צמחיה ירוקה כשבוקע הרים גבוהים שפסגותיהם מוסתרות בתוך העננים. נכנסים לנמל. מתקרבת סירת מנוע משטרית. בודקים כרגיל ניירות. אנו מבקשים מים, מזון ושוב תיקון המנוע, הפעם חלק נוסף. לשם ביצוע דרישותינו המשטרה דורשת סכום כסף. לפנות ערב מקבלים מים וניתנת פקודה לעזוב את המקום לאחר דיונים רבים הוסכם עם המשטרה הטורקית שאנו נשארים בינתיים במקום ולמחרת טכנאים באים ומנסים לתקן את המנוע. לכולנו נמאסה הצפיפות הקשה, המזון החד-גוני בכמויות קטנות, החוסר במים וגם התיקונים האין סופיים של המנוע. החוסר בלתי נסבל והדבר גורם למתחים וויכוחים מיותרים. לשם תיקונו של המנוע דרוש כסף. הועד מתחיל לאסוף מטבעות וחלק מהאנשים מסרבים לתת, דבר זה גורם שוב למתח ורוגז רב. משטרת טורקיה שומרת עלינו 24 שעות. מלאי המים קטן ולכן מחולקים ב-100 פחות ליום. לאחר מאמצים רבים נאסף הכסף הדרוש לתיקון המנוע לכן מחזירים את המטבעות. שעה 17:00 המנוע תוקן בהצלחה רבה. השלטונות הטורקיים שולחים אולטימטום ועלינו לעזוב את הנמל והמפרץ עד שעה 10:00 ואם לא הם יאלצו לירות בנו. לכן חזנו בעזרת המפרשים אבל אין רוח כל-כך רצינית. רק בשעות הערב והלילה היתה רוח ואנו נמצאים בסוף המפרץ ולקראת הים הפתוח. הים מאוד לא שקט ומתחילים לסבול. מנסים להפעיל את המנוע אבל ללא הצלחה. מאשימים את המכונאי לזובן על התקלות הרבות במנוע. מרחיקים את המכונאי ושני בחורים שלנו שומרים שלא יאונה לו כל רע. המכונאי מכריז על שביתת רעב. מתחילים ויכוחים ובעצם פוחדים ממנו.

יום שישי 12.7.1940 ממשיכים בכיוון קפריסין. המנוע אינו פועל וההתקדמות איטית ביותר. המהירות של ההפלגה בין 1 ל-3 מייל ימי לשעה. וכל זאת בעזרת המפרשים בלבד. המכונאי אינו מורשה להיכנס לתא המנוע וקבוצת צעירים מנסים בעזרת חבל הקשור לאחד התרנים של הספינה להפעיל את המנוע תוך קריאות הלקוחות משפת המלחים- "וירה מינה". לאחר יותר מ-5 שעות של מאמצים המנוע מתחיל לפעול. אני בים הפתוח, ומזג האוויר גרוע. גלים גדולים מזיזים את הספינה לכל כיוון לא רצוי. המים והמזון אזולים. מי ים חודרים לספינה ואנו נאלצים לשאוב אותם מבטן הספינה. מתחילים מחלות. ילדה קטנה חולה נורא במחלת הטיפוס. משתדלים לשמור על הניקיון ללא הצלחה בגלל חוסר של מים והצפיפות הרבה.

יום שבת 13.7.1940 ממשיכים בכוון קפריסין.

יום ראשון 14.7.1940 עדיין איננו רואים את קפריסין.

יום שני 15.7.1940 כל היום נמצאים במצב דגיל וללא שינויים.

יום שלישי 16.7.1940 המנוע שוב אינו פועל. מתקדמים בעזרת מפרשים.

יום רביעי 17.7.1940 במשך הלילה עברנו את קפריסין וכעת משנים את כיוון הנסיעה וכעבור זמן לא רב רואים את חוף פלסטינה. הכיוון לתל-אביב.

יום חמישי 18.7.1940 בשעה 06:00 מתקרבת סירת מנוע. רב-החובל וסנטו נקראים והם תחזרים כעבור זמן קצר. הספינה שלנו נקשרת לסירת המנוע ונגרדים לכוון חיפה.

בשעה 14:00 אנו רואים את חיפה. מגיעים השלטונות האנגליים, בודקים את הניירות ומתחילים לדדת מהספינה. בתחילה יורדים הנשים והילדים הקטנים, לאחר-מכן הגברים עם המטען הדל. לאחר זמן סופר לנו על הרושם הקשה שעשינו בעת הירידה מהספינה ונאמר לנו שפועלי הנמל היהודיים בכו כשראו את מספר הרב של המעפילים היורדים מספינה רעועה כזאת. התברר גם שהחלק הקדמי של הספינה התפקע ואנחנו היינו בסכנה גדולה בזמן ההפלגה.

לאחר שלושה ימים של המתנה בנמל חיפה (בתוך אחד המחסנים) הועברנו ע"י שלטונות בריטניה למחנה עתלית שבו היינו כלואים כשנה. ועל מה שהתרחש בעתלית בסיפור הבא.

מחנה עתלית 1940

לאחר כ- 3 ימים של הפלגה מבולגריה בתאריך 21.7.1940 אני בחיפה יורדים מהספינה לתוך אחד המחסנים וכעבור שלושה ימים מובלים למחנה עתלית.

אנחנו בעתלית, עוברים ביקורת ראשונה, נכנסים למבנה המרכזי, מקבלים רישום ב-D.M.T ומקבלים מקלחת אחרי 35 ימים של נדודים. כולנו מזוהמים ומלוכלכים והגברים מגודלי זקן. נכנסים לצריפים כשהנשים לחוד והגברים לחוד. הילדים הקטנים יחד עם אמהותיהם. מקבלים ציוד, שמיכות והחשוב מכל מזון טרי.

למחרת מתחילות החקירות- מי אנחנו? מעין באנו? פרטים אישיים ושאלות של בירור על היותנו יהודים. למשל שאלו אותי, איזה חג חוגגים קודם פסח או פורים? זה הזכיר לי שסבתי היתה שרה לי שיר שחציו היה בלאדינו וחציו בעברית. אני מצטט: "פורים פורים לנו ופסח בידינו". לכן תשובתי לחוקר האנגלי היתה ברורה ונכונה. זאת אומרת קודם כל פורים ואחרי זה פסח. כעת ברור שאני יהודי.

בשבועות הראשונים המשכנו להתארגן. למרות הרישום ב-D.M.T סבלנו מכינים אבל במרוצת הסמן התגברנו גם על בעיה זו.

המחנה היה מחולק לשני גושים עם שביל באמצע. במשך 22 שעות ביממה הנשים והילדים הקטנים התגוררו בצד אחד של השביל, כשבצד השני- הגברים והנערים. בכל יום בשעה 14:00 השומרים (גפירים יהודיים, ערבים ושוטרים בריטיים) היו פותחים את השערים ואז במשך כשעתיים צעדנו בשביל המרכזי ונפגשנו עם הנשים. אני גרתי בצריף יחד עם אבי, ואמא התגוררה בצד הנשי של המחנה יחד עם אחי שהיה אז ילד צעיר. כל הבעיות שהיו לנו קיבלו טיפול מסור מנציגי הסוכנות היהודית ובמיוחד מר' אוסטרובסקי (הוא היה קרוב משפחה של הרמטכ"ל הראשון אחרי הקמת מדינת ישראל). ברצוני לציין במילים תמות את מסירותו וחריצותו בטיפולו בכל הבעיות, כשהיה ברור שיכולתו היתה די מוגבלת, והמדיניות נקבעה ע"י השלטון הבריטי. זכור לי מקרה מצער מאוד כשלקראת שחרורינו התחילו לשחרר את הנשים בלבד יחד עם הילדים הקטנים ולמרות שגם הגברים שוחררו לאחר זמן קצר, היה בינינו יהודי חמום מוח ופרימיטיבי שאשתו והילד שלו שוחררו מוקדם יותר, וביום שמר' אוסטרובסקי ביקר במחנה לשם סידור שאר השחרורים, התנפל הנ"ל על פקיד הסוכנות והתחיל להכותו. כמוכן שאנחנו התערבנו והפסקנו את המעשה הזה. באותה הזדמנות יש לי בקשה מהסוכנות למסור את תודתי ואני בטוח שגם בין כל שכני למחנה עתלית באותו הזמן, תודה מרקב לב למר' אוסטרובסקי, לעובדי הסוכנות האחרים ולבני משפחתם.

במחנה עתלית היינו 365 נפש, גברים, נשים וילדים. מהם 285 יוצאי בולגריה, ויוצאי הונגריה 80 נפש. בזמן הזה התגוררו במחנה גם קבוצה של אזרחי צ'כיה. בעיקר גברים והם השתייכו לצ'כיה החופשית, ושירתו כחיילים במסגרת הצבא הבריטי. אנשים אלה היו נחמדים ותרבותיים. שיחות רבות שוחחנו איתם על המלחמה נגד היטלר והנאצים. דעותיהם היו מאוד דומות לדעות שלנו. בנוסף לכך שיחקנו איתם כדורגל וכדורעף. באחד הבקרים נשמעה אזעקה ויכולנו לראות מרחוק את מהלך הפצצת חיפה ע"י האיטלקים.

השגרה במחנה כללה ביקורת פעמיים ביום ע"י שוטרים בריטיים וגפירים יהודיים וערבים. אנחנו נכנסנו לתוך הצריפים וכל אחד עמד על יד המיטות והם ספרו אותנו. אני נזכר ביהודי סמל-גפיר שהיה נכנס לצריף בצעקות ודודש מאיתנו להתפקד. הצעקות האלו מאוד הרגו אותנו ולא ידענו מדוע התנהגות זו מלווה בצעקות. יום אחד הסמל הנ"ל נכנס לצריף וכהרגלו התחיל לצרוח ובאותו הזמן קרץ לנו בעינו, וסימן לנו שהוא רוצה רק לעשות רושם על השוטרים הבריטיים.

נציג הסוכנות מר' אוסטרוובסקי הודיע שהרב הראשי הספרדי עומד לבקר אותנו, ובאחד הימים הוא הגיע למחנה בלוית פמליה שלמה. ההתרגשות היתה גדולה בעיקר אצל המבוגרים. נתבקשנו גם לגשת לכבוד הרב ולנשק את ידו. כעבור מספר שבועות ביקר אותנו מר' משה שרטוק. האיש שנבחר להיות ראש ממשלת ישראל אחרי בן-גוריון.

מבחינה מפלגתית או פוליטית התחלקנו לציוניים כלליים- בעיקר המבוגרים. ובין הצעירים היתה קבוצה של אנשי בית"ר וקבוצה של השומר הצעיר. כמוכן שחלוקה זו גרמה לויכוחים רבים בקולי קולות. אחד מהצעירים שלנו החליט שנמאס לו להיות סגור במחנה ולכן הצליח בשעות הבוקר לברוח. אותו בחור חזר חזר בשעות הערב למחנה מאחר ופחד שיתפסו אותו. בזמן ספירת האנשים סיפרנו לשוטרים שהבחר נמצא אצל מברה שלו בחלק של הנשים. האנגלים התיחסו לעניין בסלחנות והכניסו אותו ל- 24 שעות לבית הסוהר של המחנה.

הפעילות ספורטיבית היתה גדולה ומגוונת. למשל שיחקנו כדורגל נגד קבוצה אנגלית המורכבת משוטרים וגפירים. כמוכן שאנחנו הפסדנו. גם אירגנו ליגה לכדורעף וכל צריף הקים קבוצה משלו.

היתה במקום מדפאה עם רופא. באחד הימים אושפז במדפאה חבר שלנו שחלה במחלת הטיפוס. העצב והעצבנות היו גדולים כשנודע לנו על פטירתו של אותו חבר. שמו של אותו חבר היה שם-טוב. הוא היה אח צעיר של ויקטור שם-טוב שר הבריאות כעבור מספר שנים לאחר הקמת מדינת ישראל.

לגפירים היתה קנטינה. מכרו בה זברי מתיקה ובעיקר סוכריות. היות וידעתי עברית הציעו לי עבודה שעתיים ביום בקנטינה זו. כתשלום קיבלתי עבור כל יום עבודה שתי קופסאות סיגריות. את הסיגריות נתן אבי לחבר שלו אשר הבטיח לשלם עבורן בבת אחת. כמוכן שעד היום לא קיבלתי כל תשלום. חיי התרבות במחנה היו די מצומצמים. היה לנו נגן אקורדיון אשר היה מנגן כל מיני שירים. אנו שרנו וניסינו לארגן מקהלה. כמוכן שמקהלה זו היתה חובבנית ביותר ולמרות זאת ישבנו והקשבנו לשירה שלה. זכור לי מנגינה של האקורדיוניסט שהיא למעשה הפתיחה של האופרה "אורפאיוס בעולם התחתון" של המלחין היהודי ז'אק אופנבך. בין החברות במחנה היתה נערה בעלת קול ספרן צלול ויפה. בלוית האקורדיון היתה שרה את הוואלס המפורסם "הדנובה הכחולה" של יואן שטראוס. שמה של אותה נערה היה מימי. אין לי כל מושג מה קרה איתה רק זכור לי שאחד הגפירים היהודים רצה להתחתן איתה.

הילדים במחנה השתוללו והשעמום היה גדול" יום אחד צצה לי מחשבה לנסות לאספס וללמדם עברית. כאן ברצוני לציין שאני למדתי בבית ספר עברי בסופיה אבל רק בבית ספר עממי. כנראה שיש לי נטייה ללמד ולהסביר כי גם היום כפנסיונר אני מתנדב בבית-אבות משען ומסביר על מוסיקה קלאסית ועממית. ובכן, פניתי למר' אוסטרוובסקי מהסוכנות וביקשתי מחברות, עפרונות ולוח שחור. הסברתי לו שברצוני להקים בית-ספר פרוביזורי שבו יתרכזו כל הילדים הקטנים וילמדו עברית, הסטוריה ועוד. לאחר קבלת הציוד חילקנו את

הילדים לפי גילים. גם הספקתי לגייס מספר חברים וחברות אשר למדו בבית-ספר עברי.

זכור לי אירוע יוצא דופן כשיום אחד מר' אוסטרוובסקי הודיע לי על ביקור של אנשי חינוך מהסוכנות אשר רוצים לראות במו עיניהם את בית-הספר. אני קצת "סידרתי" אותם וביקשתי ממספר חברים אשר ידעו לקרוא עברית להתכונן, וכאשר אנשי הסוכנות הגיעו ונכנסו לכיתה ביקשתי מהחברים לפי סדר שנקבע קודם להקריא את הקטע שלהם. הרושם שנוצר היה גדול ולכן אנשי החינוך ביקשו ממני שלאחר השחרור מהמתנה אצטרף למוסד חינוך כדי ללמד בו. למעשה הדבר לא קרה כי אני למדתי את מקצוע החשמל ועבדתי בחברת החשמל.

מספר שבועות לפני השחרור מעתלית החלטנו על שביתת רעב כמחאה על היותנו סגורים במחנה. לימדו אותי משפט באנגלית: WE WANT FREEDOM! במשך יומיים צעקנו בקולי קולות וזרשנו חופש.

אינני יודע עם הצעקות הללו השפיעו על השלטונות הבריטיים אבל, ללא ספק, נוצר לחץ זבעמרת הסוכנות היהודית התחילו השחרורים. תחילה הנשים עם הילדים הקטנים ולאחר מכן שוחררו גם הנערים והגברים. לאחר השחרור נסענו אני ומשפחתי לתל-אביב. התחילה התמודדות על תפיסת עבודה, שכירת חדר ועוד. קיבלנו מהסוכנות מיטה ומזרון ולננו שלושה לילות באוהלים בסוף רחוב העלייה. לאחר מכן שכרנו דירה ברחוב העלייה מס' 10, דירת גג ללא מטבח. אמא שלי קיבלה עבודה ב"עסיס". המנהל של אותו בית חרושת היה ידיד נעורים של אבא שלי. אני עבדתי בכל מיני עבודות מזדמנות ואחי אברהם נשלח לפנימיה בירושלים.

לאחר התאקלמות ראשונית זו השתלבנו בישוב היהודי שבאותו זמן מנה כחצי מליון נפשות.

התחילו לבוא ידיעות ראשונות על שואת יהודי אירופה ובישוב פרץ ויכוח בין המחנות השונות. כל זה עד לתאריך כס' בנובמבר 1948 כאשר הוכרזה הקמתה של מדינת ישראל.

אני הייתי כבר נשוי. גויסתי לחטיבת גבעתי גדוד 54. אחי היה עדין צעיר ולא גויס בינתיים.

עד כאן הסיפור שלי הקשור בתולדות משפחתי, עלייתנו ארצה, על היותנו סגורים במחנה עתלית, השחרור ממנו ועד למלחמת העצמאות. אני מצרף לזיכרונות אלה מספר צילומים, בעיקר צילומים מספינת "ליברטד" ומחנה עתלית.

אני תקווה שזה יביא תועלת לכל משפחתי ולדור הצעיר כי כל מה שכתוב בו זו אמת, חה קרה!